

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2026-yil 3-son

VOLUME 6 / ISSUE 3 / 2026
ISSUE DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ.63](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ.63)

ISSN 2181-2179
DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ)

**MUASSIS:
TOSHKENT DAVLAT YURIDIK
UNIVERSITETI**

“Kriminologiya va jinoiy odil sudlov” ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2021-yil 18-martda 1160-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Ushbu jurnal O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Y. Yarmolik, E. Mustafayev, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, K. Abduvaliyeva,
E. Sharipov, X. Yuldasheva, Y. Mahmudov

Musahhih:
R. Yunusova
Texnik muharrir:
U. Sapayev
Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.
Faks: (0371) 233-37-48.
Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz
E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 24-sentabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 18.
Adadi: 100. Buyurtma: № 99.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

Q. Abdurasulova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

Y. Kolenko – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig‘ining birinchi o‘rinbosari

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

D. Bazarova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

MAS’UL MUHARRIR

Sh. Xaydarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi mudiri o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

M. Rustambayev – O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti boshlig‘i, yuridik fanlar doktori, professor

A. Otajonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

O. Mahkamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi dotsent v.b., yuridik fanlar doktori

N. Salayev – O‘zbekiston Respublikasi Odil sudlov akademiyasi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

S. Niyozova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

V. Davlyatov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi huzuridagi Parlament tadqiqotlari instituti direktorining o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

A. Baratov – Toshkent davlat yuridik universiteti Kriminalistika va sud ekspertizasi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar nomzodi

D. Musayev – Bojxona institutining Umumhuquqiy fanlar kafedrasini boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

I. Nikonov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi boshqarma boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

N. Hojiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘quv-uslubiy boshqarma (Registrator ofisi) boshlig‘i

P. Xojabekov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi katta o‘qituvchisi, yuridik fanlar nomzodi

D. Nurumov – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho‘basi professori, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ:
ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Научно-практический журнал «Криминология и уголовное правосудие» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 18 марта 2021 года с удостоверением № 1160.

Журнал создан при сотрудничестве с Правоохранительной академией Республики Узбекистан.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Э. Мустафаев, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, К. Абдувалиева,
Э. Шарипов, Х. Юлдашева, Й. Махмудов

Корректор:

Р. Юнусова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.

Тел.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Факс: (0371) 233-37-48.

Веб-сайт: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1386.

Издательская лицензия от

29.11.2023, № 174625.

Журнал передан в типографию
24.09.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 18. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 99.

Лицензия типографии от

№ 174626, 29.11.2023.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

К. Абдурашулова – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Е. Коленко – первый заместитель начальника Правоохранительной академии Республики Узбекистан

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Д. Базарова – профессор сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Ш. Хайдаров – заместитель заведующего сектором уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

М. Рустамбаев – начальник Университета общественной безопасности Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

А. Отажонов – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

О. Махкамов – и. о. доцента сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Салаев – проректор Академии правосудия Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Ниёзова – профессор сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

В. Давлятов – заместитель директора Института парламентских исследований при Законодательной палате Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

А. Баратов – заведующий сектором криминалистики и судебной экспертизы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук

Д. Мусаев – начальник кафедры общеправовых дисциплин Таможенного института, доктор философии по юридическим наукам, доцент

И. Никонов – начальник управления Администрации Президента Республики Узбекистан, доктор философии по юридическим наукам

Н. Хожиев – начальник учебно-методического управления Ташкентского государственного юридического университета

П. Хожобеков – старший преподаватель сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук

Д. Нурумов – профессор сектора судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

**FOUNDER:
TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW**

The scientific-practical journal "Criminology and Criminal Justice" was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on March 18, 2021, with certificate No. 1160.

This journal was founded in cooperation with the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Yarmolik, E. Mustafaev, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, K. Abduvaliyeva,
E. Sharipov, Kh. Yuldasheva, Y. Makhmudov

Proofreader:
R. Yunusova

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.

Phone: (0371) 233-66-36,
233-41-09.

Fax: (0371) 233-37-48.

Website: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Subscription index: 1386.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 24.09.2026.

Paper size: A4. Cond.p.f: 18.

Units: 100. Order: № 99.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Q. Abdurasulova – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Y. Kolenko – First Deputy Head of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

D. Bazarova – Professor of the Department of Criminal Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

EXECUTIVE EDITOR

Sh. Khaydarov – Deputy Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

M. Rustambayev – Head of the University of Public Security of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

A. Otajonov – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

O. Mahkamov – Acting Associate Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Salaev – Deputy Rector of the Academy of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Niyozova – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

V. Davlyatov – Deputy Director of the Institute of Parliamentary Research under the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

A. Baratov – Head of the Department of Criminalistics and Forensic Examination of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Musaev – Head of the Department of General Legal Sciences of the Customs Institute, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

I. Nikonov – Head of a Department of the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

N. Hojiyev – Head of the Educational and Methodological Department (Registrar's Office)

P. Khojabekov – Senior Lecturer of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Nurumov – Professor of the Department of Judiciary, Advocacy and Law Enforcement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

Otajonov Abrorjon Anvarovich

JINOYATGA PROVOKATSIYA QILISH INSTITUTINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNI
TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI11

Primov Baxtiyor Olim o'g'li

KRIPTO-AKTIVLAR BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNING JINOIY-HUQUQIY TARTIBGA
SOLINISHI: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY QONUNCHILIK ISTIQBOLLARI26

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Xikmatov Aziz Bobonarovich

SO'ROQ QILISHNI TASNIFLASHNING NAZARIY VA PROTSESSUAL-HUQUQIY
MASALALARI33

Qaybar Malik Sungatuli

TRANSCHEGARAVIY YO'NALISHLAR SHAROITIDA TRANSPORT JINOYATLARINI
TERGOV QILISHDA HUQUQNI MUHOFAZA QILUVCHI ORGANLARNING O'ZARO
HAMKORLIGI MUAMMOLARI48

Nosirov Amirxon Bahodir o'g'li

AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB SODIR ETILGAN FIRIBGARLIK
JINOYATINI TERGOV QILISHDA TERGOV VA TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATINING
O'ZARO HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI58

Hasanov Abdulmannon Mamatmurodovich

JINOYAT PROTSESSIDA SUD MUHOKAMASI BOSQICHIDA JABRLANUVCHI VA
FUQAROVIIY DA'VOGARGA MALAKALI YURIDIK YORDAM KO'RSATISH
KAFOLATLARI69

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

Umarov Rustam Zulfukarovich

"MARKAZIY OSIYO – KOREYA RESPUBLIKASI" FORMATINING XALQARO-HUQUQIY
INSTITUTIONALLASHUVI79

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

Xomidov Shuxrat Gafurjonovich

KORRUPSIYA VA JINOIY DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISH: BOG'LIQLIK VA
FARQLASH MEZONLARI95

Ahmadov Alimardon Ahmadovich

CHEGARALARARO AKTIVLARNI QAYTARISHDA GLOBE TARMOG'INING O'RNI:
INSTITUTSIONAL TUZILISH, HUQUQIY CHEKLOVLAR VA MINTAQAVIY HAMKORLIK 105

**12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMDAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH.
PROBATSIIYA FAOLIYATI**

Abdullayev Akbarjon Azamovich

TOSHKENT SHAHRINING KRIMINOGEN VAZIYATINI MONITORING QILISH BO'YICHA
GEOINFORMATSION XARITASINING DASTURIY TA'MINOTINI YARATISH VA
FAZOVIY-TOPOGRAFIK TAHLIL USULLARI 117

12.00.15 – KRIMINOLOGIYA

Tairova Gulmira Murodjonovna

JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISH TIZIMI VA UNING AYRIM MODELLARI 123

Allambergenov Islambek Sadatdinovich, Ibragimova Gozzal Maratovna

KIBERTAHIDLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASIDA KIBERFIRIBGARLIKKA QARSHI KURASHISH TIZIMINI
TAKOMILLASHTIRISH 132

Xursanov Shamsiddin Allamurod o'g'li

KORRUPSIYANING OLDINI OLIISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASHNING
O'ZIGA XOS JIHATLARI 147

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

Отажонов Абдоржон Анварович

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ИНСТИТУТА ПРОВОКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ11

Примов Бахтиёр Олим угли

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ
С КРИПТОАКТИВАМИ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ
НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА26

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Хикматов Азиз Бобонарович

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРОЦЕССУАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ КЛАССИФИКАЦИИ
ДОПРОСА33

Кайбар Малик Сунгатулы

ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ ТРАНСПОРТНЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ В УСЛОВИЯХ
ТРАНСГРАНИЧНЫХ МАРШРУТОВ48

Носиров Амирхон Баходир угли

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЛЕДСТВЕННЫХ
ОРГАНОВ И ОРГАНОВ, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНУЮ
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ МОШЕННИЧЕСТВА
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ58

Хасанов Абдулманнон Маматмуродович

ГАРАНТИИ ОКАЗАНИЯ КВАЛИФИЦИРОВАННОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ
ПОМОЩИ ПОТЕРПЕВШЕМУ И ГРАЖДАНСКОМУ ИСТЦУ НА СТАДИИ СУДЕБНОГО
РАЗБИРАТЕЛЬСТВА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ69

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

Умаров Рустам Зульфукарович

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВАЯ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ ФОРМАТА
«ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ – РЕСПУБЛИКА КОРЕЯ»79

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

Хомидов Шухрат Гафуржонович

КОРРУПЦИЯ И ЛЕГАЛИЗАЦИЯ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ: ВЗАИМОСВЯЗЬ И
КРИТЕРИИ РАЗГРАНИЧЕНИЯ95

Ахмадов Алимардон Ахмадович

СЕТЬ GLOBE В ТРАНСГРАНИЧНОМ ВОЗВРАТЕ АКТИВОВ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ
УСТРОЙСТВО, ПРАВОВЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ И РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО 105

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Абдуллаев Акбаржон Азамович

РАЗРАБОТКА ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕОИНФОРМАЦИОННОЙ
КАРТЫ МОНИТОРИНГА КРИМИНОГЕННОЙ ОБСТАНОВКИ В ГОРОДЕ ТАШКЕНТЕ И
МЕТОДЫ ПРОСТРАНСТВЕННО-ТОПОГРАФИЧЕСКОГО АНАЛИЗА 117

12.00.15 – КРИМИНОЛОГИЯ

Таирова Гулмира Муроджоновна

СИСТЕМА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ И НЕКОТОРЫЕ ЕЁ МОДЕЛИ 123

Алламбергенов Исламбек Садатдинович, Ибрагимова Гоззал Маратовна

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КИБЕРМОШЕННИЧЕСТВУ
В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ КИБЕРУГРОЗ 132

Хурсанов Шамсиддин Алламурад угли

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА
В ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ КОРРУПЦИИ 147

CONTENTS

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

Otajonov Abrorjon Anvarovich

PROSPECTS AND IMPROVEMENT OF THE REGULATION OF THE INSTITUTION
OF CRIME PROVOCATION11

Primov Bakhtiyor Olim ugli

CRIMINAL LAW REGULATION OF CRIMES RELATED TO CRYPTO-ASSETS:
FOREIGN EXPERIENCE AND PROSPECTS OF NATIONAL LEGISLATION26

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

Hikmatov Aziz Bobonarovich

THEORETICAL AND PROCEDURAL-LEGAL ISSUES OF CLASSIFYING INTERROGATION33

Kaybar Malik Sungatuli

PROBLEMS OF INTERACTION BETWEEN LAW ENFORCEMENT AGENCIES
IN INVESTIGATING TRANSPORT CRIMES UNDER TRANSBOUNDARY ROUTE
CONDITIONS48

Nosirov Amirkhon Bahodir ugli

ISSUES OF IMPROVING THE INTERACTION BETWEEN INVESTIGATIVE
AUTHORITIES AND OPERATIONAL-SEARCH ACTIVITIES IN THE INVESTIGATION
OF FRAUD CRIMES COMMITTED USING INFORMATION TECHNOLOGIES58

Khasanov Abdulmannon Mamatmurodovich

GUARANTEES FOR PROVIDING QUALIFIED LEGAL ASSISTANCE TO THE
VICTIM AND CIVIL PLAINTIFF AT THE STAGE OF TRIAL IN CRIMINAL
PROCEEDINGS69

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

Umarov Rustam Zulfukarovich

INTERNATIONAL LEGAL INSTITUTIONALIZATION OF THE “CENTRAL ASIA –
REPUBLIC OF KOREA” FORMAT79

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

Khomidov Shukhrat Gafurjonovich

CORRUPTION AND MONEY LAUNDERING: CORRELATION AND DIFFERENTIATION
CRITERIA95

Ahmadov Alimardon Akhmadovich

THE GLOBE NETWORK IN CROSS-BORDER ASSET RECOVERY: INSTITUTIONAL DESIGN, LEGAL LIMITS AND REGIONAL COOPERATION	105
--	-----

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

Abdullaev Akbarjon Azamovich

DEVELOPMENT OF GEOINFORMATION MAP SOFTWARE FOR MONITORING THE CRIMINOGENIC SITUATION OF TASHKENT CITY AND METHODS OF SPATIAL-TOPOGRAPHIC ANALYSIS	117
---	-----

12.00.15 – CRIMINOLOGY

Tairova Gulmira Murodjonovna

CRIME CONTROL SYSTEM AND ITS CERTAIN MODELS	123
---	-----

Allambergenov Islambek Sadatdinovich, Maratovna Gozzal Ibragimova

IMPROVING THE ANTI-CYBER FRAUD SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN UNDER CONDITIONS OF TRANSFORMATION	132
---	-----

Khursanov Shamsiddin Allamurod ugli

SPECIFIC FEATURES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PREVENTING CORRUPTION	147
--	-----

Kelib tushgan / Получено / Received: 10.08.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 02.09.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 24.09.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.ccj.63003>
UDC: 343.132:343.985(045)(575.1)

SO'ROQ QILISHNI TASNIFLASHNING NAZARIY VA PROTSESSUAL-HUQUQIY MASALALARI

Xikmatov Aziz Bobonarovich,

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi

Dastlabki tergov va surishtiruv

kafedrasini boshlig'i, dotsent

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2238-1102>

e-mail: azizkhikmatov83@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada jinoyat protsessida so'roq qilishni tasniflashning nazariy, protsessual-huquqiy va kriminalistik asoslari kompleks tahlil qilingan. Ilmiy adabiyotlarda shakllangan yondashuvlar qiyosiy o'rganilib, so'roq qilish turlarini ajratishda qo'llanadigan mezonlarning mazmuni va amaliy ahamiyati ochib berilgan. So'roq qilishni so'roq qilinuvchining protsessual maqomi va yoshi, o'tkazilish ketma-ketligi, axborot hajmi va xususiyati, ishtirokchilar tarkibi, tergov vaziyati, kommunikatsiya usuli, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, isbotlashdagi funksional maqsadi hamda jinoyat protsessi bosqichiga ko'ra tasniflash taklif etilgan. Maqolada qo'shimcha va qayta so'roq qilish tushunchalarining mazmuni, maqsadi va protsessual vazifalari o'zaro farqlanib, qayta so'roq qilishga mualliflik ta'rifi berilgan. Shuningdek, jismoniy va kommunikativ xususiyatlarga ega shaxslarni hamda masofaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida so'roq qilishni mustaqil tasniflash mezonlari sifatida ajratish asoslangan. Tadqiqot natijasida so'roq qilish turlarini ko'p mezonli protsessual-kriminalistik tizim shaklida tasniflash va O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksiga qo'shimcha hamda qayta so'roq qilish asoslarini belgilovchi alohida norma kiritish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: jinoyat protsessi, so'roq qilishni tasniflash, protsessual maqom, tergov vaziyati, kommunikatsiya usuli, masofaviy so'roq qilish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, protsessual kafolatlar

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРОЦЕССУАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ КЛАССИФИКАЦИИ ДОПРОСА

Хикматов Азиз Бобонарович,

доцент, начальник кафедры

предварительного следствия и дознания

Правоохранительной академии Республики Узбекистан

Аннотация. В статье комплексно проанализированы теоретические, процессуально-правовые и криминалистические основы классификации допроса в уголовном процессе. Проведён сравнительный анализ сформировавшихся в научной литературе подходов, раскрыты содержание и практическое значение критериев, применяемых для выделения видов допроса. Предложено классифицировать допрос в зависимости от процессуального статуса и возраста допрашиваемого, последовательности его проведения, объёма и характера информации, состава участников, следственной ситуации, способа коммуникации, использования информационно-коммуникационных технологий, функционального назначения в процессе доказывания, а также стадии уголовного процесса. В статье разграничены содержание, цели и процессуальные задачи дополнительного и повторного допросов, сформулировано авторское определение понятия повторного допроса. Кроме того, обосновано выделение в качестве самостоятельных критериев классификации допроса физических и коммуникативных особенностей допрашиваемых лиц, а также проведения допроса дистанционно с использованием информационно-коммуникационных технологий. По результатам исследования разработаны научно-практические предложения по классификации видов допроса в форме многокритериальной процессуально-криминалистической системы и включению в Уголовно-процессуальный кодекс Республики Узбекистан отдельной нормы, устанавливающей основания проведения дополнительного и повторного допросов.

Ключевые слова: уголовный процесс, классификация допроса, процессуальный статус, следственная ситуация, способ коммуникации, дистанционный допрос, информационно-коммуникационные технологии, процессуальные гарантии

THEORETICAL AND PROCEDURAL-LEGAL ISSUES OF CLASSIFYING INTERROGATION

Hikmatov Aziz Bobonarovich,

Head of the Department of Preliminary Investigation and Inquiry,
Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan,
Associate professor

Abstract. This article provides a complex analysis of the theoretical, procedural-legal, and criminalistic foundations of classifying interrogation in criminal proceedings. Examining approaches established in scientific literature comparatively, the study reveals the content and practical significance of criteria used to differentiate types of interrogation. It proposes classifying interrogation according to the procedural status and age of the interviewee, the sequence of conducting, the volume and nature of information, the composition of participants, the investigative situation, the communication method, the use of information and communication technologies, the functional purpose in proving, and the stage of criminal proceedings. The paper distinguishes the content, purpose, and procedural tasks of additional and repeated interrogations, and formulates an authorial definition for repeated interrogation. Furthermore, it substantiates designating persons with physical and communicative characteristics, as well as interrogations conducted via remote information and communication technologies, as independent classification criteria. As a result of the research, scientific-practical proposals are developed to classify types of interrogation as a multi-

criterion procedural-criminalistic system and to introduce a separate norm into the Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan defining the grounds for additional and repeated interrogations.

Keywords: *criminal process, interrogation classification, procedural status, investigative situation, communication method, remote interrogation, information and communication technologies, procedural guarantees*

Kirish

Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli sud-huquq islohotlarining ustuvor yo'nalishlaridan biri jinoyat protsessida inson huquq va erkinliklarini ishonchli ta'minlash, dalillarni to'plash, tekshirish va baholash jarayonlarida qonuniylikni mustahkamlash hamda sudga qadar ish yuritish samaradorligini oshirishdan iborat. Mazkur islohotlar markazida inson, uning sha'ni, qadr-qimmati va huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi. Bu esa jinoyat-protsessual munosabatlarni, xususan, dalillarni shakllantirishda asosiy tergov harakatlaridan biri bo'lgan so'roq qilish institutini nazariy va huquqiy jihatdan qayta ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

2023-yil 30-aprelda o'tkazilgan umumxalq referendumini orqali qabul qilingan yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson huquqlarini ta'minlashga oid prinsiplar sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi. Xususan, Bosh qomusimizning 20-moddasiga muvofiq, insonning huquq va erkinliklari bevosita amal qilishi, davlat organlari faoliyatining mohiyati va mazmunini belgilashi hamda shaxs va davlat organlari o'rtasidagi munosabatlarda qonunchilikdagi barcha ziddiyat va noaniqliklar inson foydasiga talqin qilinishi mustahkamlab qo'yildi. Ushbu konstitutsiyaviy qoidalar jinoyat protsessida, ayniqsa, shaxs bilan bevosita protsessual muloqot amalga oshiriladigan so'roq qilish jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi (Republic of Uzbekistan, 2023).

Shuningdek, Konstitutsiyaning 26-moddasida insonning sha'ni va qadr-qimmati daxlsizligi, hech kim qiynoqqa solinishi, zo'ravonlikka yoki boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoxud qadr-qimmatni kamsituvchi muomalaga duchor etilishi mumkin emasligi belgilangan. 27-moddada shaxsiy erkinlik va daxlsizlik kafolatlari, 28-moddada esa aybsizlik prezumpsiyasi, gumon qilinuvchi va ayblanuvchining o'z aybsizligini isbotlashga majbur emasligi, istalgan vaqtda sukut saqlash huquqidan foydalanishi hamda hech kim o'ziga va yaqin qarindoshlariga qarshi guvohlik berishga majbur emasligi konstitutsiyaviy darajada mustahkamlangan. Konstitutsiyaning 29-moddasi har kimga malakali yuridik yordam olish huquqini kafolatlaydi. Mazkur normalar so'roq qilishning nafaqat ma'lumot olishga qaratilgan tergov harakati, balki inson huquqlarini bevosita amalga oshirish va ta'minlash sohasi ekanligini ham ko'rsatadi.

Sud-tergov faoliyatida shaxs huquqlarining kafolatlarini kuchaytirish davlat siyosatining izchil yo'nalishi sifatida so'nggi yillarda qabul qilingan bir qator normativ-huquqiy hujjatlarda ham o'z ifodasini topdi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-noyabrdagi PF-5268-son "Sud-tergov faoliyatida fuqarolarning huquq va erkinliklari kafolatlarini kuchaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmonida jinoyat ishlarini tergov qilish va ko'rib chiqish jarayonida dalillarni to'plash, mustahkamlash, tekshirish va baholashda qonuniylik hamda xolislikni ta'minlashga to'squinlik qiluvchi huquqiy bo'shliqlarni bartaraf etish zarurati ko'rsatilgan. Shuningdek, qiynoq, psixologik va jismoniy tazyiq, himoya huquqini buzish, huquq va majburiyatlarni tushuntirmaslik yoki boshqa g'ayriqonuniy usullar

natijasida olingan ma'lumotlardan dalil sifatida foydalanishga yo'l qo'yilmasligi prinsipi kuchaytirildi (President of the Republic of Uzbekistan, 2017).

Davlat rahbari tomonidan sud-huquq sohasini isloh qilish jarayonida jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchilikni zamonaviy talablar asosida takomillashtirish zarurati bir necha bor alohida ta'kidlangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasida Jinoyat va Jinoyat-protsessual kodekslarini tubdan qayta ko'rib chiqish, jinoyat protsessida subyektiv yondashuvlarni kamaytirish va adolat mezonlarini ta'minlash vazifasi qo'yilgan edi.

Keyingi Murojaatnomalarda ham tergov va sud amaliyotiga inson huquqlari sohasidagi ilg'or standartlarni joriy etish, sudga qadar tergov jarayonida inson huquqlari buzilishi sabablarini bartaraf etish hamda jinoyat-protsessual qonunchilikni yangilash ustuvor vazifa sifatida belgilandi.

Mazkur yondashuv "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ham davom ettirilgan. Strategiyaning 84-maqsadida Konstitutsiya va qonunlar ustuvorligini ta'minlash, inson huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilishni sud-huquq islohotlarining bosh mezoniga aylantirish belgilangan (President of the Republic of Uzbekistan, 2026). Shu bilan birga, sudlar va tergov organlari faoliyatida ayrim protsessual harakatlarni masofadan turib amalga oshirish imkoniyatlaridan foydalanish darajasini bosqichma-bosqich oshirish vazifasi ham nazarda tutilgan. Bu holat jinoyat protsessida an'anaviy tergov harakatlarining shakllari, turlari va ularni amalga oshirish mexanizmlarini zamonaviy huquqiy hamda texnologik sharoitlarga muvofiq qayta ko'rib chiqish zaruratini yanada kuchaytiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev 2022-yil 20-dekabrda Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida ta'kidlaganidek, "Tergov shaxsni ayblash uchun emas, jinoyatni fosh etish orqali haqiqatni aniqlash uchun ishlashi kerak". Mazkur yondashuv so'roq qilish institutiga ham to'liq taalluqlidir. Zero, so'roq qilishning vazifasi faqat ayblovni tasdiqlovchi ma'lumotlarni olish emas, balki jinoyat ishi uchun ahamiyatga ega bo'lgan barcha holatlarni har tomonlama, to'liq va xolis aniqlashga xizmat qiluvchi ma'lumotlarni qonuniy protsessual vositalar orqali olishdan iborat.

Jinoyat ishlarini tergov qilish amaliyotida so'roq qilish eng keng tarqalgan va axborot olish imkoniyati yuqori bo'lgan tergov harakatlaridan biri hisoblanadi. Biroq "so'roq qilish" umumiy tushunchasi doirasida amalga oshiriladigan protsessual harakatlar o'zining maqsadi, predmeti, so'roq qilinuvchining protsessual maqomi, o'tkazilish ketma-ketligi, hajmi, ishtirokchilar tarkibi, o'tkazilish usuli va boshqa belgilariga ko'ra bir-biridan jiddiy farq qiladi. Shu sababli so'roq qilishni ilmiy asoslangan mezonlar bo'yicha tasniflash faqat nazariy ahamiyatga ega masala bo'lib qolmay, balki uning har bir turi uchun tegishli protsessual kafolatlarni belgilash, ularni o'tkazish tartibini differensiallashtirish hamda tergov amaliyotida yagona yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Jinoyat-protsessual va kriminalistik adabiyotlarda so'roq qilish shaxsning protsessual maqomi, yoshi, so'roq qilishning ketma-ketligi, predmeti va hajmi, o'tkazilish joyi, ishtirokchilar tarkibi, protsessual bosqichi va boshqa mezonlar bo'yicha turlicha tasniflanadi. Biroq so'roq qilish turlarini ajratish mezonlarining ko'pligi, ayrim tasniflarning o'zaro kesishishi, shuningdek, bir xil mazmundagi so'roq qilish turlariga nisbatan turli atamalarning qo'llanishi ushbu masalada yagona ilmiy yondashuv hali to'liq shakllanmaganligini ko'rsatadi.

Shu nuqtayi nazardan, so'roq qilish turlarini qayta tizimlashtirish, ularni tasniflash mezonlarini aniqlash va alohida turlarining protsessual-huquqiy xususiyatlarini belgilash

jinoyat-protsessual qonunchilikni takomillashtirishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, jinoyat protsessida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi, masofaviy protsessual harakatlarning rivojlanishi, alohida toifadagi shaxslar – voyaga yetmaganlar, jismoniy yoki boshqa kommunikatsion xususiyatlarga ega shaxslarni so'roq qilishning maxsus protsessual shakllarining paydo bo'lishi so'roq qilishning an'anaviy tasniflarini yangi mezonlar nuqtayi nazaridan qayta ko'rib chiqishni talab etmoqda. Bu esa so'roq qilish turlarini tasniflashni statik emas, balki jinoyat-protsessual munosabatlarning rivojlanishi bilan birga takomillashib boruvchi nazariy-huquqiy tizim sifatida o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, mazkur tadqiqotning maqsadi jinoyat protsessida so'roq qilishni tasniflashga oid mavjud nazariy yondashuvlarni tizimli tahlil qilish, so'roq qilish turlarini ajratishning asosiy mezonlarini aniqlash, ularning protsessual-huquqiy xususiyatlarini ochib berish, amaldagi qonunchilik va huquqni qo'llash amaliyotidagi muammolarni belgilash hamda so'roq qilish turlarini huquqiy jihatdan farqlashga qaratilgan ilmiy asoslangan takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Mazkur tadqiqotda so'roq qilishni tasniflashning nazariy, protsessual-huquqiy va kriminalistik asoslarini kompleks o'rganishga qaratilgan umumilmiy va maxsus yuridik tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini dialektik bilish metodi tashkil etib, uning yordamida so'roq qilish instituti jinoyat-protsessual munosabatlar, kriminalistik taktika va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi bilan o'zaro bog'liq holda o'rganildi.

Tizimli tahlil usuli so'roq qilishni ko'p qirrali protsessual va kriminalistik hodisa sifatida tadqiq etish, uni tasniflash mezonlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash hamda so'roq qilish turlarini yagona tizimga keltirishda qo'llandi. Mazkur metod asosida so'roq qilinuvchining protsessual maqomi va yoshi, so'roq qilishning o'tkazilish ketma-ketligi, predmeti va axborot hajmi, ko'rsatuvlarning xususiyati, tergov vaziyati, ishtirokchilar tarkibi, kommunikatsiya usuli, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish xususiyati, isbotlashdagi funksional maqsadi va jinoyat protsessi bosqichi kabi tasniflash mezonlari o'zaro bog'liq holda tizimlashtirildi.

Qiyosiy-tahlil usuli orqali yuridik adabiyotlarda so'roq qilish turlarini tasniflash bo'yicha shakllangan turli ilmiy yondashuvlar o'zaro solishtirildi. Xususan, I.A. Arxipova, A.V. Belavin, M.V. Bondareva, A.G. Filippov, R.L. Axmedshin, K.I. Sotnikov, V. Chernetskaya, S.K. Pitersev, A.A. Stepanov, V. Baxin, M. Kogamov, N. Karpov va boshqa olimlarning qarashlari tahlil qilinib, ularda qo'llangan tasniflash mezonlarining umumiy va farqli jihatlari aniqlandi.

Mantiqiy tahlil, analiz va sintez metodlari ilmiy qarashlar hamda qonunchilik normalarida mavjud yondashuvlarni tarkibiy qismlarga ajratib o'rganish, ularning o'zaro bog'liq jihatlari umumlashtirish hamda so'roq qilish turlarining kompleks tasnifini shakllantirishda qo'llandi. Induksiya va deduksiya metodlari esa so'roq qilishning alohida turlariga xos belgilardan umumiy tasniflash mezonlarini aniqlash va, aksincha, umumiy nazariy qoidalar asosida so'roq qilishning muayyan turlariga xos protsessual xususiyatlarni belgilash imkonini berdi.

Tasniflash va tipologiya metodlari tadqiqotning asosiy maxsus metodlaridan biri sifatida qo'llanib, ularning yordamida so'roq qilish turlari muayyan obyektiv va subyektiv mezonlar asosida guruhlarga ajratildi. Shu asosda protsessual va kriminalistik mezonlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'ymasdan, ularni o'zaro bog'liq holda qamrab oluvchi ko'p mezonli protsessual-kriminalistik tasnif ishlab chiqildi.

Tadqiqotning empirik bazasini mustahkamlash maqsadida nazariy va qiyosiy-huquqiy tahlil natijalari huquqni qo'llash amaliyoti materiallari bilan solishtirildi. Xususan, tadqiqot doirasida 208 nafar tergovchi, prokuror, sudya, advokat, professor-o'qituvchi va boshqa soha mutaxassislari o'rtasida o'tkazilgan anketa so'rovi natijalari, 150 dan ortiq jinoyat ishlaridagi so'roq qilish bayonnomalari, shuningdek, 400 dan ziyod sudning oqlov hukmlari hamda JPKning 416–417-moddalari bilan bog'liq sud ajrimlari umumlashtirildi. Mazkur empirik materiallar so'roq qilish turlarini faqat nazariy mezonlar asosida emas, balki ularni qo'llashda yuzaga keladigan amaliy ehtiyojlar, xususan, qo'shimcha va qayta so'roq qilishni farqlash zarurati nuqtayi nazaridan ham baholash imkonini berdi.

Sud-tergov faoliyati ko'lamining o'sishi ham so'roq qilishning protsessual shakllarini aniq tasniflash va ularni qo'llash asoslarini takomillashtirish zaruratini kuchaytirmoqda. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, respublikada 2023-yilda 104 096 ta, 2024-yilda 132 298 ta, 2025-yilda esa 155 002 ta jinoyat ro'yxatga olingan. 2023-yilga nisbatan 2025-yilda qayd etilgan jinoyatlar sonining 50 906 taga yoki qariyb 48,9 foizga oshgani tergov organlari tomonidan amalga oshiriladigan protsessual harakatlar, shu jumladan, so'roq qilish hajmi va sifatiga qo'yiladigan talablar ortib borayotganini aks ettiradi (National Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan, 2026).

Asosiy qism

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, so'roq qilishning yagona va umume'tirof etilgan tasnifi mavjud emas. Turli olimlar so'roq qilishni uning maqsadi, protsessual ahamiyati, ishtirokchilarining huquqiy maqomi, o'tkazilish ketma-ketligi, hajmi, joyi, taktik vazifalari va boshqa mezonlarga qarab turlicha guruhlashtirganlar. Bu esa so'roq qilish institutining ko'p qirrali ekanligini hamda uni har tomonlama tadqiq etish zarurligini ifodalaydi.

Misol uchun, I.A. Arxipova, A.V. Belavin va M.V. Bondarevalar so'roq qilishni quyidagicha guruhlashtiradilar:

So'roq qilinayotgan shaxsning protsessual maqomiga ko'ra: guvohni so'roq qilish; jabrlanuvchini so'roq qilish; gumon qilinuvchini so'roq qilish; ayblanuvchini so'roq qilish; ekspertni so'roq qilish; mutaxassisni so'roq qilish; sudlanuvchini so'roq qilish.

Shaxsning yosh xususiyatlariga ko'ra: voyaga yetgan shaxsni so'roq qilish; voyaga yetmagan shaxsni so'roq qilish; yosh bolani so'roq qilish.

O'tkazilish ketma-ketligiga ko'ra: dastlabki so'roq; takroriy so'roq.

Olinadigan ma'lumot hajmiga ko'ra: asosiy so'roq; qo'shimcha so'roq.

O'tkazilish joyiga ko'ra: hodisa sodir bo'lgan joyda o'tkaziladigan so'roq; so'roq qilinayotgan shaxs turgan joyda o'tkaziladigan so'roq; so'roq qilinayotgan shaxsning ish joyida o'tkaziladigan so'roq.

Ishtirokchilar tarkibiga ko'ra: faqat tergovchi va so'roq qilinayotgan shaxs ishtirokida o'tkaziladigan so'roq; himoyachi ishtirokida o'tkaziladigan so'roq; qonuniy vakil ishtirokida o'tkaziladigan so'roq; pedagog, psixolog yoki mutaxassis ishtirokida o'tkaziladigan so'roq.

Tergov vaziyati xususiyatiga ko'ra: nizosiz (konfliktsiz) vaziyatda o'tkaziladigan so'roq; nizoli (konfliktli) vaziyatda o'tkaziladigan so'roq: a) keskin raqobat mavjud bo'lmagan holatda; b) keskin raqobat mavjud bo'lgan holatda (Arkhipova et al., 2017).

Yuridik adabiyotlarda yuzlashtirish tergov harakati ham so'roq qilishning alohida turi sifatida e'tirof etiladi (Filippov & Kuznetsov, 1993). Biroq mazkur masala bo'yicha boshqa ilmiy yondashuvlar ham mavjud. Xususan, A.N. Vasilyev va L.M. Karneyevaning ta'kidlashlariga ko'ra, yuzlashtirish ishtirokchilar tarkibiga qarab tasniflanadigan so'roq qilish turlari qatoriga kiritilishi lozim (Vasilyev & Karneeva, 1970).

Har bir so'roq qilish muayyan tergov vaziyatiga qarab o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ladi. Shu bilan birga, so'roq qilishning qaysi turi o'tkazilishidan qat'i nazar, uni tashkil etish va amalga oshirishda qo'llanadigan umumiy kriminalistik-taktik qoidalar mavjud bo'lib, ular barcha turdagi so'roq qilishlarda bir xil ahamiyatga ega hisoblanadi.

Sh.T. Jumanov (2017) so'roq qilishni tasniflashda so'roq qilinuvchining yoshi va so'roq o'tkaziladigan joyni mustaqil mezonlar sifatida ajratib ko'rsatadi. Muallif so'roq qilinuvchining yoshiga ko'ra tasniflashda aniq yosh chegaralarini belgilab, 13 yoshgacha bo'lgan shaxslarni – kichik yoshdagilar, 18 yoshgacha bo'lgan shaxslarni – voyaga yetmaganlar, 18 yoshdan oshgan shaxslarni esa – voyaga yetganlar (kattalar) sifatida guruhlariga ajratadi. Shuningdek, so'roq qilish o'tkaziladigan joy mezoniga ko'ra, dastlabki tergov olib borilayotgan joyda (ichki ishlar organlari, prokuratura binolari va boshqa joylarda) hamda so'roq qilinuvchi shaxs turgan joyda (yashash, o'qish, ishlash, davolanish joyi va boshqalarda) o'tkaziladigan so'roq qilish turlarini farqlaydi.

Fikrimizcha, Sh.T. Jumanov tomonidan so'roq qilinuvchining yoshi mezonini asosida so'roq qilish turlarini tasniflashda milliy qonunchilikda belgilangan yosh chegaralarini ham inobatga olish maqsadga muvofiq bo'lar edi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 21- va 29-moddalarida o'n to'rt yoshga to'lmagan voyaga yetmaganlar kichik yoshdagi bolalar toifasiga kiritilganligini hisobga olib, mazkur tasnifda 13 yoshgacha bo'lgan shaxslar emas, balki 14 yoshga to'lmagan shaxslarni "kichik yoshdagi bolalar" sifatida ajratish huquqiy jihatdan asosliroq bo'lar edi. Bunday yondashuv so'roq qilishning kriminalistik tasnifini milliy qonunchilikda belgilangan yosh mezonlari bilan uyg'unlashtirishga hamda voyaga yetmagan shaxslarni so'roq qilishda ularning yosh xususiyatlariga mos protsessual va taktik yondashuvlarni aniq belgilashga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi JPKning 121-moddasi 4-qismida "Voyaga yetmagan guvohni yoki jabrlanuvchini so'roq qilishning bir kun mobaynidagi umumiy davomiyligi voyaga yetmaganning yoshidan va holatidan kelib chiqishi hamda: 1) 7 yoshgacha bo'lganlarga nisbatan – tanaffuslarsiz o'ttiz daqiqadan, jami bir soatdan; 2) 7 yoshdan 14 yoshgacha bo'lganlarga nisbatan – tanaffuslarsiz bir soatdan, jami ikki soatdan; 3) 14 yoshdan 18 yoshgacha bo'lganlarga nisbatan – tanaffuslarsiz ikki soatdan, jami to'rt soatdan oshmasligi kerak" deb belgilangan (Republic of Uzbekistan, 1994).

A.G. Filippov (2000), o'z navbatida, so'roq qilish ko'p qirrali protsessual va kriminalistik hodisa ekanligidan kelib chiqib, uni quyidagicha tasniflaydi: *so'roqni o'tkazuvchi subyektga ko'ra*, tergovchi tomonidan o'tkaziladigan so'roq; surishtiruvchi tomonidan o'tkaziladigan so'roq; prokuror tomonidan o'tkaziladigan so'roq; tergov bo'limi boshlig'i tomonidan o'tkaziladigan so'roq; sud tomonidan o'tkaziladigan so'roq; *so'roqda ishtirok etuvchi shaxslar tarkibiga ko'ra* – oddiy so'roq va uchinchi shaxslar ishtirokida o'tkaziladigan so'roq (himoyachi, mutaxassis, ekspert, ota-ona yoki boshqa qonuniy vakil, pedagog va boshqa vakillar ishtirokida); *olinadigan ma'lumotlarning sifatiga ko'ra* – bila turib yolg'on ko'rsatuv berayotgan shaxsni so'roq qilish; yanglish (xato) ko'rsatuv berayotgan shaxsni so'roq qilish; haqqoniy ko'rsatuv berayotgan shaxsni so'roq qilish.

Keltirilgan tasniflar so'roq qilishning protsessual va kriminalistik xususiyatlarini chuqurroq anglashga, shuningdek, har bir tur bo'yicha samarali taktik usullarni tanlashga xizmat qiladi. Tergov amaliyotida mazkur tasniflardan foydalanish so'roq qilishni maqsadli rejalashtirish, ishtirokchilarning protsessual maqomini to'g'ri baholash hamda dalillarni to'plash va baholash samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Shuni ta'kidlash lozimki, so'roq qilinayotgan shaxsning protsessual maqomi kriminalistik taktika nuqtayi nazaridan mutlaq obyektiv mezon hisoblanmaydi. Bu, avvalo, quyidagi holatlar bilan izohlanadi: birinchidan, jinoyat ishini tergov qilish jarayoniga nisbatan salbiy munosabat nafaqat ayblanuvchida, balki jabrlanuvchida ham namoyon bo'lishi mumkin; ikkinchidan, tergov amaliyotida ayblanuvchining samimiy va haqqoniy ko'rsatuv berishi, aksincha, guvohning yolg'on ko'rsatuv berishi kabi holatlar ham uchrab turadi.

Aynan R.L. Axmedshin (2014) so'roq qilishni ko'rsatuvlarning shakllanish xususiyatlariga qarab quyidagi turlarga ajratgan: *viydonan ko'rsatuv beruvchi shaxsni so'roq qilish* – haqqoniy va xolis ko'rsatuv berish istagida bo'lgan shaxsni so'roq qilish; *viydonsiz (nohalol) ko'rsatuv beruvchi shaxsni so'roq qilish* – haqiqatga mos kelmaydigan yoki ataylab yolg'on ko'rsatuv berish niyatida bo'lgan shaxsni so'roq qilish; *voyaga yetmagan shaxsni so'roq qilish* – mazkur turning alohida ajratilishi voyaga yetmaganlarning o'ziga xos psixologik xususiyatlari hamda ularning maxsus protsessual-huquqiy maqomi mavjudligi bilan asoslanadi.

Fikrimizcha, mazkur tasnif kriminalistik taktika nuqtayi nazaridan muhim amaliy ahamiyatga ega. Chunki so'roq qilinayotgan shaxsning haqqoniy yoki noxolis pozitsiyasi, shuningdek, uning yosh va psixologik xususiyatlari tergovchi tomonidan qo'llanadigan taktik usullar, psixologik yondashuvlar va kommunikatsiya shakllarini tanlashga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

K.I. Sotnikov (2020) so'roq qilishni tasniflash masalasiga yondashar ekan, uni muayyan mezonlar asosida tizimlashtirib, quyidagi turlarga ajratadi: *so'roq qilinayotgan shaxsning protsessual maqomiga ko'ra*: guvohni, jabrlanuvchini, gumon qilinuvchini, ayblanuvchini, sudlanuvchini, ekspertni va mutaxassisni so'roq qilish; *so'roq qilinayotgan shaxsning yosh xususiyatlariga ko'ra*: voyaga yetgan shaxsni so'roq qilish, voyaga yetmagan shaxsni so'roq qilish va yosh bolani so'roq qilish; *so'roq qilishni o'tkazish ketma-ketligiga ko'ra*: dastlabki va takroriy so'roq; *hajmiga ko'ra*: asosiy va qo'shimcha so'roq; *ishtirokchilar tarkibiga ko'ra*: uchinchi shaxslar ishtirokisiz (tergovchi yoki surishtiruvchi tomonidan yakka tartibda) o'tkaziladigan so'roq hamda uchinchi shaxslar ishtirokida (advokat, voyaga yetmagan shaxsning qonuniy vakillari, pedagog, psixolog va tarjimon ishtirokida) o'tkaziladigan so'roq.

V. Chernetskaya (2021) so'roq qilishni tasniflash masalasiga doir ilmiy yondashuvini shakllantirib, muayyan tasniflash mezonlaridan kelib chiqqan holda uning quyidagi turlarini ajratadi: *isbotlash predmetiga ko'ra*: a) ayblov versiyasini tasdiqlovchi ko'rsatuvlar beradigan shaxsni so'roq qilish; b) ayblov versiyasini inkor etuvchi (rad etuvchi) ko'rsatuvlar beradigan shaxsni so'roq qilish. *So'roq qilinuvchi shaxs ko'rsatuvlarining xususiyatiga ko'ra*: a) voqelikni obyektiv aks ettiruvchi ko'rsatuvlar berayotgan shaxsni so'roq qilish; b) yolg'on ko'rsatuv berayotgan shaxsni so'roq qilish; v) bila turib yolg'on ko'rsatuv berayotgan shaxsni so'roq qilish. *So'roq qilinayotgan shaxsning ijtimoiy-psixologik xususiyatlariga ko'ra*: a) odatdagi shaxslarni (me'yordan og'magan shaxslarni) so'roq qilish; b) retsidiv jinoyat sodir etgan shaxslarni so'roq qilish; v) ruhiy nuqsonlarga ega, alkogolizm yoki giyohvandlikka muhtalo bo'lgan shaxslarni so'roq qilish; g) jazoni ijro etish muassasalarida saqlanayotgan mahkumlarni so'roq qilish; d) chet el fuqarolari hamda maxsus protsessual maqomga ega shaxslarni so'roq qilish.

Bizningcha, V. Chernetskaya (2021) tomonidan so'roq qilinuvchi shaxslarni ijtimoiy-psixologik xususiyatlariga ko'ra tasniflashda jismoniy nuqsoni bo'lgan shaxslar alohida toifa sifatida yetarlicha e'tiborga olinmagan. Xususan, ko'zi ojiz, kar, soqov, kar-soqov hamda boshqa jismoniy va ruhiy xususiyatlari sababli axborotni qabul qilish, anglash yoki yetkazishda o'ziga muayyan cheklavlarga ega bo'lgan shaxslarni mustaqil guruh sifatida

ajratish maqsadga muvofiq. Zero, bunday shaxslarni so'roq qilish ularning individual imkoniyatlarini hisobga olishni, maxsus kommunikatsiya vositalaridan foydalanishni hamda protsessga tegishli mutaxassislarni jalb etishni taqozo etadi. Shu bois mazkur mezon so'roq qilinuvchilarni ijtimoiy-psixologik xususiyatlariga ko'ra tasniflash tizimini mazmunan to'ldirishga xizmat qiladi.

S.K. Pitersev va A.A. Stepanovlarning (2001) qayd etishlariga ko'ra, tergov amaliyotida "qayta so'roq qilish" va "qo'shimcha so'roq qilish" tushunchalari keng qo'llanishiga qaramay, ularning mazmuni va o'zaro farqlovchi belgilarining to'g'ri anglanmasligi protsessual hujjatlarda mazkur atamalarning ba'zan noto'g'ri qo'llanishiga olib keladi. Mualliflar buning asosiy sabablaridan biri sifatida so'roq qilishning ushbu turlarini ajratishda turli tasniflash mezonlarining aralashtirib yuborilishini ko'rsatadilar.

Olimlar qo'shimcha so'roq qilish mustaqil so'roq turi emas, balki avval o'tkazilgan asosiy so'roq qilishning mantiqiy davomidir, deb ta'kidlaydilar. Uning maqsadi avvalgi so'roq qilish jarayonida turli sabablarga ko'ra aniqlanmay yoki yetarlicha yoritilmay qolgan ayrim holatlar, faktlar va ma'lumotlarni to'ldirish, aniqlashtirish hamda konkretlashtirishdan iborat. Shu ma'noda, qo'shimcha so'roq qilish so'roq predmetini to'liq qamrab olishga emas, balki uning alohida jihatlarini qo'shimcha ravishda aniqlashga qaratilganligi bilan tavsiflanadi.

Qayta so'roq qilishning farqlovchi belgisi esa, birinchi navbatda, so'roqlarning o'tkazilish ketma-ketligi bilan belgilanadi. Bunda muayyan shaxs bilan birinchi marta o'tkazilgan so'roq dastlabki, undan keyin o'tkaziladigan so'roq esa qayta so'roq qilish sifatida qaraladi. Shu bilan birga, mualliflar qayta so'roq qilish mazmuniga ko'ra asosiy yoki qo'shimcha xususiyat kasb etishi mumkinligini ta'kidlaydilar. Xususan, keyingi so'roq qilishda so'roq predmetini boshidan oxirigacha to'liq qayta o'rganish maqsad qilinsa, u asosiy xususiyatdagi qayta so'roq qilishni tashkil etadi; agar keyingi so'roq qilish avvalgi ko'rsatuvlardagi ayrim bo'shliqlarni to'ldirish, noaniqliklarni bartaraf etish yoki muayyan holatlarni konkretlashtirishga qaratilsa, u qo'shimcha so'roq qilish xususiyatiga ega bo'ladi.

V. Chernetskaya (2021) ham S.K. Pitersev va A.A. Stepanovlarning "qayta so'roq qilish" va "qo'shimcha so'roq qilish" mazmuni va o'tkazilish maqsadiga ko'ra bir-biridan farq qiluvchi tushunchalar ekanligi haqidagi ilmiy yondashuvini qo'llab-quvvatlaydi. Muallif qayta so'roq qilishni o'tkazish zaruratini keltirib chiqaruvchi asoslar sifatida quyidagi holatlarni ajratib ko'rsatadi: 1) ish bo'yicha mavjud daliliy ma'lumotlarga zid keluvchi yangi holatlarning aniqlanishi; 2) so'roq qilinuvchining ko'rsatuvlari va ish bo'yicha to'plangan boshqa dalillar o'rtasida ziddiyatlar mavjudligi; 3) avval berilgan ko'rsatuvlarning haqqoniyligi yoki ishonchligi yuzasidan asosli shubhalarning yuzaga kelishi; 4) tanib olish uchun ko'rsatish tergov harakatini o'tkazish munosabati bilan shaxsdan aniqlashtiruvchi ko'rsatuvlar olish zaruratining paydo bo'lishi.

V. Baxin, M. Kogamov va N. Karpov qayta so'roq qilishning o'ziga xos xususiyatlarini uni o'tkazish zaruratini keltirib chiqaruvchi tergov vaziyatlari bilan bog'lab tahlil qiladilar (Bakhin et al., 2004). Mualliflar qayta so'roq qilish taktikasini belgilashda quyidagi asosiy vaziyatlarni ajratib ko'rsatadilar: shaxsning ilgari boshqa tergovchi yoki surishtiruvchi tomonidan so'roq qilinganligi; avvalgi so'roq qilish jarayonida ko'rsatuv berishdan bosh tortganligi; ilgari berilgan ko'rsatuvlarning yolg'onligi aniqlanganligi; dastlabki so'roq qilish davomida ish uchun ahamiyatli bo'lgan barcha zarur holatlarni to'liq aniqlash imkoni bo'lmaganligi; tergov jarayonida avvalgi ko'rsatuvlarni tekshirish yoki qayta baholashni taqozo etuvchi yangi holatlar yoxud daliliy ma'lumotlarning paydo bo'lganligi va boshqa shu kabi vaziyatlar.

Mazkur tasnif qayta so'roq qilish zaruratini keltirib chiqaruvchi tergov vaziyatlarini aniqlash va ularga muvofiq so'roq qilish taktikasini belgilashda muhim nazariy hamda amaliy ahamiyat kasb etadi. Biroq mualliflar tomonidan taklif etilgan tasnifni yana bir mustaqil asos – dastlabki so'roq qilishning sifatsiz o'tkazilganligi natijasida qayta so'roq qilish zaruratining yuzaga kelishi bilan to'ldirish maqsadga muvofiq.

Bunday holat dastlabki so'roq qilish formal jihatdan o'tkazilgan bo'lsa-da, uni tashkil etish va amalga oshirishda yo'l qo'yilgan protsessual, tashkiliy yoki taktik kamchiliklar natijasida so'roq qilishning maqsadiga to'liq erishilmaganligi bilan tavsiflanadi. Xususan, so'roq qilishga yetarlicha tayyorgarlik ko'rilmaganligi, so'roq predmetining to'g'ri belgilanmaganligi, taktik usullarning noto'g'ri tanlanganligi, so'roq qilinuvchi bilan zarur psixologik aloqa o'rnatilmaganligi, savollarning mantiqiy ketma-ketligiga rioya etilmaganligi, so'roq qilishni o'tkazgan xodimning kasbiy tajribasi yetarli bo'lmaganligi kabi holatlar dastlabki so'roq qilish natijalarining to'liqligi va ishonchliligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu sababli mazkur asos bo'yicha qayta so'roq o'tkazishda tergovchi, avvalo, dastlabki so'roqning kutilgan natijani bermaganligi sabablarini aniqlashi, yo'l qo'yilgan kamchiliklarni tahlil qilishi va ularni bartaraf etishga qaratilgan yangi so'roq rejasi hamda taktikasini ishlab chiqishi lozim. Bunda qayta so'roq dastlabki so'roq qilishni mexanik ravishda takrorlash emas, balki uning natijalarini tanqidiy baholash asosida so'roq predmetini qaytadan to'liq va maqsadli tekshirishga qaratilgan mustaqil protsessual harakat sifatida namoyon bo'ladi.

Yuqoridagi so'roq qilish turlariga oid ilmiy qarashlarni qiyosiy tahlil qilish natijalari ushbu masalada yagona yondashuv mavjud emasligini ko'rsatdi. Olimlar so'roq qilishni protsessual maqom, yosh, o'tkazilish ketma-ketligi, olinadigan axborot hajmi, ishtirokchilar tarkibi, tergov vaziyati, ko'rsatuvlarning xususiyati va boshqa mezonlar asosida tasniflaydilar. Mazkur yondashuvlar so'roq qilishning muayyan xususiyatlarini ochib bersa-da, zamonaviy jinoyat protsessida uning barcha protsessual, kriminalistik va texnologik jihatlarini to'liq qamrab olmaydi.

Xususan, I.A. Arxipova, A.V. Belavin, M.V. Bondareva va K.I. Sotnikov tomonidan taklif etilgan tasniflarda protsessual maqom, yosh, ketma-ketlik, hajm va ishtirokchilar tarkibi kabi an'anaviy mezonlarga ustuvor ahamiyat berilgan. A.G. Filippov esa ularni so'roq qilishni o'tkazuvchi subyekt va olinadigan ma'lumotlarning xususiyati mezonlari bilan to'ldirgan. R.L. Axmedshin va V. Chernetskaya qarashlarida so'roq qilinuvchining pozitsiyasi, ko'rsatuvlarning haqqoniyligi hamda shaxsning psixologik xususiyatlari birinchi o'ringa chiqadi. Bu esa so'roq qilishni tasniflashda protsessual va kriminalistik mezonlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'yish emas, balki ularni o'zaro bog'liq holda qo'llash zarurligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, so'roq qilinuvchining protsessual maqomini uning ko'rsatuv berishdagi pozitsiyasi bilan tenglashtirish to'g'ri emas. Zero, gumon qilinuvchi yoki ayblanuvchi haqqoniy ko'rsatuv berishi, aksincha, guvoh yoki jabrlanuvchi yanglishib yoxud bila turib yolg'on ko'rsatuv berishi mumkin. Shu sababli protsessual maqom va ko'rsatuvlarning xususiyati so'roq qilishni tasniflashning mustaqil mezonlari sifatida qaralishi lozim.

V. Chernetskayaning so'roq qilinuvchilarni ijtimoiy-psixologik xususiyatlariga ko'ra tasniflashga oid yondashuvi ham muayyan darajada to'ldirishni talab etadi. Uning tadqiqotida ruhiy nuqsonlari mavjud, alkogolizm yoki giyohvandlikka muhtalo bo'lgan shaxslar, mahkumlar va chet el fuqarolari ajratilgan bo'lsa-da, ko'zi ojiz, kar, soqov, kar-soqov va nutqida boshqa nuqsonlari mavjud shaxslarni so'roq qilish alohida nazarda tutilmagan. Bunday shaxslarni so'roq qilish maxsus kommunikatsiya shakllaridan foydalanish, mutaxassis

ishtirokini ta'minlash va zarur hollarda tegishli texnik vositalarni qo'llashni talab qilishi sababli ularni mustaqil kriminalistik tasnif doirasida ajratish maqsadga muvofiq.

S.K. Pitersev va A.A. Stepanovlarning "qayta so'roq qilish" va "qo'shimcha so'roq qilish" tushunchalarini farqlashga oid pozitsiyasi alohida ahamiyatga ega (Pitertsev, & Stepanov, 2001). Mazkur mualliflar qo'shimcha so'roq qilishni avvalgi so'roq qilishda aniqlanmay qolgan ayrim holatlarni to'ldirishga qaratilgan jarayon, qayta so'roq qilishni esa so'roqning ketma-ketligi bilan bog'liq tushuncha sifatida baholaydilar. Ushbu tushunchalarni faqat ketma-ketlik va hajm mezonlari bilan farqlash yetarli emas. Ularning protsessual maqsadi ham hisobga olinishi zarur: qo'shimcha so'roq qilish avvalgi ko'rsatuvlarni to'ldirish va aniqlashtirishga, qayta so'roq qilish esa muayyan hollarda avvalgi so'roq qilish natijalarini tekshirish va qayta baholashga qaratilgan bo'ladi.

V. Baxin, M. Kogamov va N. Karpov qayta so'roq qilish zaruratini keltirib chiqaruvchi bir qator tergov vaziyatlarini ajratganlar. Ularning tasnifini qo'llab-quvvatlagan holda, uni dastlabki so'roqning sifatsiz o'tkazilganligi sababli qayta so'roq qilish zarurati yuzaga keladigan holat bilan to'ldirish maqsadga muvofiq. Zero, dastlabki so'roq qilishga yetarli tayyorgarlik ko'rilmaganligi, taktik usullarning noto'g'ri tanlanganligi, so'roq qilinuvchi bilan zarur psixologik aloqa o'rnatilmaganligi yoki protsessual talablarga rioya etilmaganligi avvalgi so'roq qilish natijalarini qayta tekshirish zaruratini keltirib chiqarishi mumkin.

Yuzlashtirishni so'roq qilishning alohida turi sifatida baholash to'g'risidagi qarash ham munozaralidir. Garchi yuzlashtirishda so'roq qilishga xos savol-javob va ko'rsatuv olish elementlari mavjud bo'lsa-da, uning mustaqil protsessual asosi, maxsus maqsadi, ishtirokchilar tarkibi va o'tkazish tartibi mavjud. Shu bois yuzlashtirishni so'roq qilish turi emas, balki so'roq qilish usullaridan foydalaniladigan mustaqil tergov harakati sifatida baholash maqsadga muvofiq.

Xulosa

Tadqiq etilgan ilmiy yondashuvlar hamda milliy jinoyat-protsessual qonunchilik normalaridan kelib chiqib, so'roq qilish turlarini yagona mezon asosida emas, balki ko'p mezonli protsessual-kriminalistik tasnif asosida tizimlashtirish maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz.

Bunda so'roq qilishni quyidagi asosiy mezonlar bo'yicha tasniflash taklif etiladi:

So'roq qilinuvchining protsessual maqomiga ko'ra:

- guvohni so'roq qilish (JPKning 114-moddasi);
- jabrlanuvchini so'roq qilish (JPKning 114-moddasi);
- gumon qilinuvchini so'roq qilish (JPKning 109-moddasi);
- ayblanuvchini so'roq qilish (JPKning 109-moddasi);
- sudlanuvchini so'roq qilish (JPKning 442-moddasi);
- gumon qilinuvchining, ayblanuvchining, sudlanuvchining, jabrlanuvchining qonuniy vakilini so'roq qilish (JPKning 61-moddasi);
- xolisni so'roq qilish (JPKning 74-moddasi);
- ekspertni so'roq qilish (JPKning 186-moddasi);
- mutaxassisni so'roq qilish (JPKning 69-, 497⁶-moddalar);
- fuqaroviy da'vogarni so'roq qilish (JPKning 57-moddasi);
- fuqaroviy javobgarni so'roq qilish (JPKning 59-moddasi);
- voyaga yetmagan guvohni so'roq qilish (JPKning 121-moddasi);
- voyaga yetmagan jabrlanuvchini so'roq qilish (JPKning 121-moddasi);
- voyaga yetmagan gumon qilinuvchini so'roq qilish (JPKning 553-moddasi);

– voyaga yetmagan ayblanuvchini so‘roq qilish (JPKning 553-moddasi).

So‘roq qilinuvchining yoshiga ko‘ra – 7 yoshgacha, 7 yoshdan 14 yoshgacha, 14 yoshdan 18 yoshgacha bo‘lgan hamda voyaga yetgan shaxslarni so‘roq qilish.

O‘tkazilish ketma-ketligiga ko‘ra – dastlabki va takroriy so‘roq.

So‘roq predmeti va olinadigan axborot hajmiga ko‘ra – asosiy, qayta va qo‘shimcha so‘roq.

Ko‘rsatuvlarning shakllanish xususiyatiga ko‘ra – haqqoniy ko‘rsatuv berayotgan, yanglish ko‘rsatuv berayotgan hamda bila turib yolg‘on ko‘rsatuv berayotgan shaxsni so‘roq qilish.

Tergov vaziyatiga ko‘ra – nizosiz va nizoli vaziyatda o‘tkaziladigan so‘roq.

Ishtirokchilar tarkibiga ko‘ra – boshqa ishtirokchilarsiz hamda himoyachi, qonuniy vakil, tarjimon, pedagog, psixolog, mutaxassis yoki qonunchilikda nazarda tutilgan boshqa shaxslar ishtirokida o‘tkaziladigan so‘roq.

Kommunikatsiya usuliga ko‘ra – og‘zaki muloqotga asoslangan; tarjimon orqali; surdotarjimon orqali; yozma kommunikatsiya asosida hamda maxsus texnik vositalar yordamida muloqot qilish orqali o‘tkaziladigan so‘roq.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish xususiyatiga ko‘ra – an‘anaviy hamda masofaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida o‘tkaziladigan so‘roq.

Isbotlashdagi funksional maqsadiga ko‘ra – yangi ma‘lumotlarni olishga, mavjud ma‘lumotlarni tekshirish va aniqlashtirishga, dalillar o‘rtasidagi qarama-qarshiliklarni aniqlash va bartaraf etishga hamda muayyan vajlarni, shu jumladan, alibini tekshirishga qaratilgan so‘roq.

Jinoyat protsessi bosqichiga ko‘ra – ishni sudga qadar yuritishdagi so‘roq va suddagi so‘roq.

So‘roq qilinuvchining kommunikatsion va individual xususiyatlariga ko‘ra – umumiy tartibda so‘roq qilinishi mumkin bo‘lgan shaxslar hamda ko‘rish, eshitish, nutq yoki boshqa jismoniy xususiyatlari sababli maxsus kommunikatsiya vositalari yoxud mutaxassis ishtirokini talab etadigan shaxslarni so‘roq qilish.

Sud-tergov amaliyoti materiallari ham takroran so‘roq qilishning maqsadini aniq belgilash zarurligini ko‘rsatadi. Tadqiqot doirasida o‘rganilgan materiallardan birida J. Ziyovutdinxo‘jayev dastlabki tergov va sud jarayonida mazmunan bir-biriga zid bo‘lgan besh xil ko‘rsatuv bergan, ushbu ko‘rsatuvlarning hech biri obyektiv dalillar bilan yetarli darajada tasdiqlanmagani sababli sud ularni ishonchli deb baholamagan. Bunday holatda shaxsni takroran so‘roq qilish avvalgi bayonnomanani mexanik takrorlashga emas, balki ko‘rsatuv nima sababdan o‘zgargani, yangi ma‘lumotni qaysi dalillar tasdiqlashi va avvalgi ko‘rsatuvdan voz kechish sabablari nimadan iboratligini tekshirishga qaratilishi lozim. Mazkur misol qayta so‘roq qilishni oddiy ketma-ketlik belgisi bilan emas, avvalgi ko‘rsatuvlarning ishonchliligini tekshirishga qaratilgan mustaqil protsessual vazifa orqali farqlash amaliy ahamiyatga ega ekanini tasdiqlaydi.

Ilmiy adabiyotlarda “qo‘shimcha so‘roq qilish” va “qayta so‘roq qilish” tushunchalari ayrim hollarda bir-biriga yaqin mazmunda qo‘llansa-da, fikrimizcha, ularni o‘tkazishning maqsadi, asoslari va protsessual vazifalari bir-biridan farq qiladi. Qo‘shimcha so‘roq qilish avvalgi ko‘rsatuvlarni to‘ldirish, o‘zgartirish yoki aniqlashtirish, shuningdek, ilgari aniqlanmay qolgan ayrim holatlar yuzasidan qo‘shimcha ma‘lumot olishga qaratilsa, qayta so‘roq qilish avval olingan ko‘rsatuvlarning ishonchliligi va protsessual jihatdan to‘g‘ri olinganligini tekshirish yoxud avvalgi so‘roq qilish natijalarini qayta baholash zarurati bilan bog‘liq holda o‘tkaziladi.

Shundan kelib chiqib, “qayta so‘roq qilish” tushunchasiga mualliflik ta‘rifini ishlab chiqish va uning qo‘shimcha so‘roq qilishdan farqlovchi protsessual belgilarini qonunchilik darajasida mustahkamlash maqsadga muvofiq.

Shuningdek, “ishni sudga qadar yuritishda so‘roq qilish” tushunchasiga quyidagi mualliflik ta’rifini berish taklif etiladi:

“Ishni sudga qadar yuritishda so‘roq qilish – Jinoyat-protsessual kodeksi bilan tartibga solingan, so‘roq qiluvchi bilan so‘roq qilinayotgan shaxs o‘rtasidagi o‘ziga xos protsessual muloqot jarayoni bo‘lib, uning davomida surishtiruvchi, tergovchi va prokuror qonun bilan ruxsat etilgan taktik usullar va psixologik ta’sir ko‘rsatish metodlaridan foydalangan holda tergov qilinayotgan jinoyat ishi bo‘yicha isbotlash predmetiga taalluqli holatlar yuzasidan og‘zaki axborotni oladi hamda uni qonunda belgilangan tartibda bayonnomada qayd etadi”.

“Qayta so‘roq qilish – ilgari so‘roq qilingan shaxsdan avvalgi ko‘rsatuvlarning haqqoniyligi, ishonchliligi va protsessual qonuniyligini tekshirish, ulardagi jiddiy ziddiyatlarni bartaraf etish yoki avvalgi so‘roq qilish natijalarini shubha ostiga qo‘yuvchi holatlarni aniqlash maqsadida qonunda belgilangan asoslarga ko‘ra takroran ko‘rsatuv olishga qaratilgan protsessual harakatdir”.

Bunda qo‘shimcha va qayta so‘roq qilishni farqlashning asosiy mezoni ularni o‘tkazish maqsadi hisoblanadi: qo‘shimcha so‘roq qilishning asosiy vazifasi – avvalgi ko‘rsatuvlarni to‘ldirish va aniqlashtirish bo‘lsa, qayta so‘roq qilishning asosiy vazifasi – avvalgi so‘roq qilish natijalarini tekshirish va qayta baholashdan iborat.

Amaldagi JPKda so‘roq qilishning umumiy qoidalari belgilangan bo‘lsa-da, qo‘shimcha va qayta so‘roq qilishning mazmuni, ularni o‘tkazish maqsadi hamda asoslari alohida va tizimli ravishda chegaralanmagan. Natijada amaliyotda ilgari so‘roq qilingan shaxsdan yana ko‘rsatuv olishning aynan qaysi holatda qo‘shimcha, qaysi holatda qayta so‘roq sifatida rasmiylashtirilishi yuzasidan turlicha yondashuvlar shakllanishi mumkin. Ushbu huquqiy noaniqlik so‘roqning maqsadini to‘g‘ri belgilash, taktik choralarni tanlash, bayonnomada takroriy murojaat qilish sababini asoslash va olingan ko‘rsatuvlarning ishonchliligini baholashga bevosita ta’sir qiladi. Shu sababli qo‘shimcha so‘roqni avvalgi ko‘rsatuvlarni to‘ldirish va aniqlashtirishga, qayta so‘roqni esa avvalgi so‘roq natijalarini tekshirish va qayta baholashga qaratilgan alohida protsessual shakllar sifatida qonunda mustahkamlash huquqni qo‘llash amaliyotida yagona yondashuvni ta’minlaydi, asossiz takroriy so‘roqlarni kamaytiradi hamda shaxsning protsessual huquqlari kafolatlarini kuchaytiradi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksini “Qo‘shimcha va qayta so‘roq qilish” deb nomlangan yangi modda bilan to‘ldirish taklif etiladi.

“108-modda. Qo‘shimcha va qayta so‘roq qilish

Qo‘shimcha so‘roq qilish quyidagi hollarda o‘tkaziladi:

1. So‘roq qilinuvchi ishning o‘ziga ma’lum bo‘lgan barcha holatlari to‘g‘risida ko‘rsatuv bera olishi uchun ushbu Kodeksda nazarda tutilgan so‘roqning umumiy davom etish vaqti yetarli bo‘lmasa;
2. So‘roq qilingan shaxs ilgari bergan ko‘rsatuvlarini to‘ldirish, o‘zgartirish yoki ularga aniqlik kiritish istagini bildirsa;
3. Ilgari so‘roq qilingan shaxsga berilishi lozim bo‘lgan, ish uchun ahamiyatga ega yangi savollar yuzaga kelsa.

Qayta so‘roq qilish quyidagi hollarda o‘tkaziladi:

- ayblanuvchiga yangi, o‘zgartirilgan yoki qo‘shimcha ayblov e’lon qilinsa;
- boshqa surishtiruvchi yoki tergovchi tomonidan ilgari so‘roq qilingan shaxsning ko‘rsatuvlari to‘g‘ri va to‘liq qayd etilganligini ishni yuritish uchun qabul qilgan surishtiruvchi yoki tergovchi qayta so‘roq qilish orqali tekshirishni zarur deb topsa;

- surishtiruvchi yoki tergovchi tomonidan ilgari so‘roq qilingan shaxs ko‘rsatuvlarining to‘g‘ri va to‘liq qayd etilganligini prokuror qayta so‘roq qilish orqali tekshirishni zarur deb topsa;
- shaxs so‘roq qilinganidan keyin ishga kirishgan zaxiradagi xalq maslahatchisi ushbu shaxsni qayta so‘roq qilishni talab qilsa;
- dastlabki so‘roqni o‘tkazishda ko‘rsatuvlarning ishonchliligi yoki ulardan dalil sifatida foydalanish imkoniyatiga ta‘sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan protsessual normalarning jiddiy buzilishiga yo‘l qo‘yilgan bo‘lsa;
- so‘roq qilingan shaxs ilgari bergan ko‘rsatuvlarini rad etib, boshqa ko‘rsatuvlar berish istagini bildirsa;
- ilgari berilgan ko‘rsatuvlarning haqqoniyligi yoki ishonchliligi yuzasidan asosli shubha paydo bo‘lsa;
- ilgari berilgan ko‘rsatuvlar bilan ish bo‘yicha to‘plangan boshqa dalillar o‘rtasida jiddiy ziddiyatlar aniqlansa.

Qo‘shimcha yoki qayta so‘roq qilish O‘zbekiston Respublikasi JPKda belgilangan so‘roq qilishning umumiy qoidalari asosida o‘tkaziladi va uning natijalari bayonnomada qayd etiladi. Agar so‘roq qilinuvchi shaxs to‘g‘risidagi ma‘lumotlar avvalgi so‘roq qilishdan keyin o‘zgarmagan bo‘lsa, bayonnomada uning familiyasi, ismi va otasining ismini ko‘rsatish bilan cheklanish mumkin”.

Shunday qilib, so‘roq qilishni tasniflashga oid ilmiy qarashlar va jinoyat-protsessual qonunchilik normalarining tahlili mazkur protsessual harakatni yagona mezon asosida tasniflash uning ko‘p qirrali huquqiy va kriminalistik mohiyatini to‘liq ifodalamasligini ko‘rsatadi. Shu bois so‘roq qilish turlarini so‘roq qilinuvchining protsessual maqomi va yoshi, o‘tkazilish ketma-ketligi, olinadigan axborotning hajmi va xususiyati, ishtirokchilar tarkibi, tergov vaziyati, kommunikatsiya usuli, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, isbotlashdagi funksional maqsadi hamda jinoyat protsessi bosqichi kabi o‘zaro bog‘liq protsessual va kriminalistik mezonlar asosida kompleks tasniflash maqsadga muvofiq.

Bunday yondashuv so‘roq qilishning har bir turiga xos protsessual tartib, kafolat va taktik xususiyatlarni aniq belgilash, so‘roq qilinuvchining individual xususiyatlaridan kelib chiqib maqbul kommunikatsion va taktik usullarni tanlash, shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalarning jinoyat protsessiga joriy etilishi natijasida shakllanayotgan masofaviy so‘roq qilish kabi yangi shakllarni nazariy jihatdan tizimlashtirish imkonini beradi. Ayni paytda qo‘shimcha va qayta so‘roq qilishni ularning maqsadi hamda protsessual vazifasiga ko‘ra farqlash, shuningdek, so‘roq qilishni protsess bosqichiga ko‘ra ishni sudga qadar yuritishdagi va suddagi so‘roq qilish turlariga ajratish so‘roq instituti bo‘yicha zamonaviy ilmiy tasnifni shakllantirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

- Arkhipova, I. A., Belavin, A. V., & Bondareva, M. V. (2017). *Taktika doprosa* [Interrogation tactics]. Kikot Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of Russia.
- Axmedshin, R. L. (2014). *Taktika kommunikativnykh sledstvennykh deystviy* [Tactics of communicative investigative actions] (N. T. Vedernikov, Ed.). TSU Publ.

Bakhin, V., Kogamov, M., & Karpov, N. (2004). *Dopros na predvaritelnom sledstvii: ugodovno-protsessualnye i kriminalisticheskie voprosy* [Interrogation during preliminary investigation: Criminal procedural and forensic issues] (2nd ed.). Seven Charters.

Chernetskaya, V. (2021). Obshchaya klassifikatsiya sudebnukh doprosov v ugodovnom protsesse Ukrainy [General classification of judicial interrogations in criminal proceedings of Ukraine]. *East European Scientific Journal*, 2(66), 54–59.

Filippov, A. G. (Ed.). (2000). *Kriminalistika* [Criminalistics]. Spark.

Filippov, A. G., & Kuznetsov, A. A. (Eds.). (1993). *Kriminalistika* [Criminalistics]. Omsk Higher School of the Ministry of Internal Affairs.

Jumanov, Sh. T. (2017). *Kriminalistika* [Criminalistics]. Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan.

Mirziyoyev, Sh. M. (2022, December 20). *Address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis and the people of Uzbekistan*. Official Website of the President of the Republic of Uzbekistan. <https://president.uz/en/lists/view/5774>

National Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. (2026). *O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati: XIX. O'zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklar. 2025-yil yanvar-dekabr* [Socio-economic situation of the Republic of Uzbekistan. XIX. Offenses in the Republic of Uzbekistan. January–December 2025]. Stat.uz.

Pitertsev, S. K., & Stepanov, A. A. (2001). *Taktika doprosa na predvaritelnom sledstvii i v sude* [Interrogation tactics during preliminary investigation and in court]. Piter.

President of the Republic of Uzbekistan. (2017, November 30). *On additional measures to strengthen guarantees of the rights and freedoms of citizens in judicial and investigative activities (Decree No. DP-5268)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-3432426>

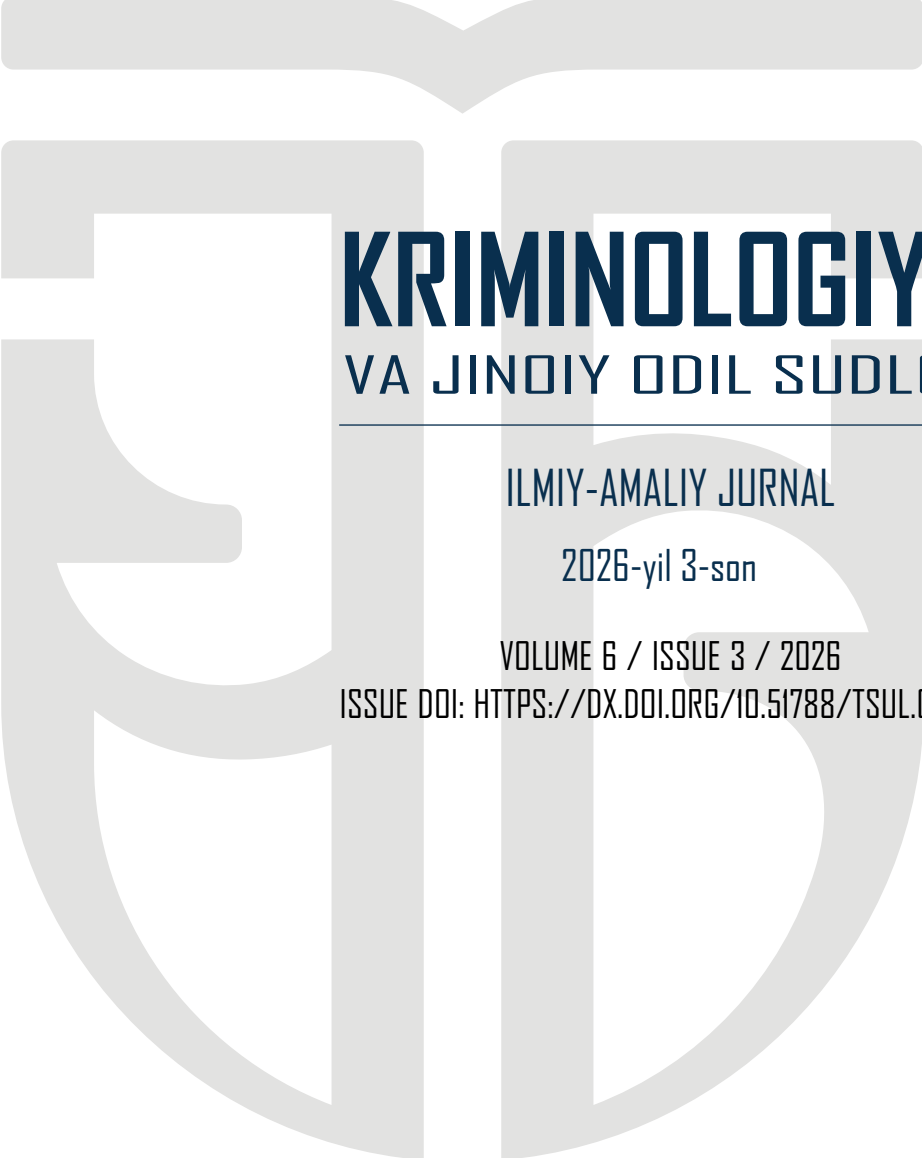
President of the Republic of Uzbekistan. (2026, February 16). *On additional measures to consistently continue reforms and bring them to a new stage within the framework of priority directions of the country's development until 2030 (Decree No. DP-21)*. Lex.uz. <https://lex.uz/uz/docs/-8050769>

Republic of Uzbekistan. (1994, September 22). *Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/111460>

Republic of Uzbekistan. (2023). *Constitution of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/6445145>

Sotnikov, K. I. (Ed.). (2020). *Kriminalistika* [Criminalistics]. R-KOPI.

Vasilyev, N. V., & Karneeva, L. M. (1970). *Taktika doprosa pri rassledovanii prestupleniy* [Interrogation tactics in crime investigation]. Legal Literature.

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2026-yil 3-son

VOLUME 6 / ISSUE 3 / 2026

ISSUE DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.CCJ.63](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.CCJ.63)